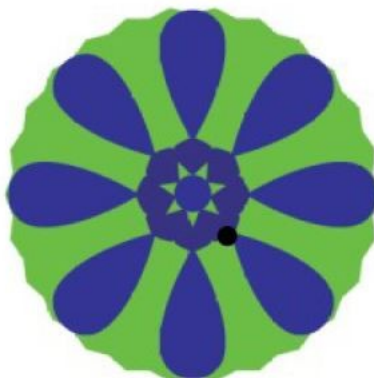


INFORME DE ICOMOS TRADUCIDO PARA GALEGO POLA FEDERACIÓN DE ASOCIACIÓS DA RIBEIRA SACRA



Paisaxe da Auga da Ribeira Sacra

Nº 1639

1. Información básica

Nome oficial proposto polo Estado Parte: Paisaxe da Auga da Ribeira Sacra.

Localización: Provincias de Lugo e Ourense na Comunidade Autónoma da Galiza.

Breve descrición

Situada na Galiza, no norte do Estado español, a Ribeira Sacra constitúe unha grande paisaxe da auga. Está delimitada polos profundos canóns fluviais da confluencia dos ríos Miño e Sil e caracterízase por ladeiras escarpadas e un relevo accidentado.

O ben, proposto como paisaxe cultural, foi modelado polas forzas da auga e pola súa xestión ao longo de máis de 1.500 anos de ocupación e adaptación continuadas. Entre as adaptacións máis singulares destacan o patrón de microparcels coñecidas como cavaduras, que se remonta á Idade Media, cando se estableceron unidades diferenciadas marcadas por cursos de auga coñecidas como parroquias; e as pronunciadas terrazas agrícolas chamadas socalcos, que sustentan unha combinación de cultivos, soutos de castiñeiros e viñedos.

A importancia temperá das tradicións monásticas queda demostrada pola presenza de numerosos

santuarios rupestres, igrexas, abadías e mosteiros. As evidencias das tecnoloxías de xestión da auga abranguen distintos períodos da ocupación humana e inclúen xacementos arqueolóxicos, sistemas de drenaxe asociados ás terrazas, fontes, canles, presas, cruceiros, pontes, muíños de auga e centrais de produción enerxética industrial.

As tradicións locais da denominada “cultura da auga” inclúen mitos e lendas, toponimia e o legado das prácticas eremíticas e monásticas.

Categoría do ben

Segundo as categorías de bens culturais establecidas no Artigo I da Convención do Patrimonio Mundial de 1972, trátase dun sitio.

De acordo coas Directrices Prácticas para a Aplicación da Convención do Patrimonio Mundial (2025), parágrafo 47, tamén foi proposto como paisaxe cultural.

Inclusión na Lista Indicativa 16 de xullo de 1996 como “A Ribeira Sacra, Lugo e Ourense”.

Antecedentes

Este sitio foi presentado como candidatura en 2020, mais foi retirado polo Estado Parte antes da súa consideración na 44ª sesión do Comité do Patrimonio Mundial.

As diferenzas entre a candidatura anterior e a actual foron resumidas polo Estado Parte na información adicional recibida en outubro de 2025. Destacouse que a candidatura actual non debe entenderse como unha revisión, senón como unha reformulación integral.

A proposta anterior consistía nunha candidatura en serie composta por catro partes, aínda que a superficie total era semellante e a zona de amortecemento era máis extensa. A xustificación do Valor Universal Excepcional baseada nos criterios (iii), (iv) e (v) centraba a atención na Ribeira Sacra como unha paisaxe sagrada.

Aínda que os patróns de uso do solo e as ladeiras abancaladas formaban parte da proposta anterior, os atributos principais eran os mosteiros, as igrexas e outros lugares sagrados.

En 2021, o ICOMOS concluíu que a continuidade e excepcionalidade da paisaxe sagrada non quedarán demostradas e recomendou que a candidatura non fose inscrita na Lista do Patrimonio Mundial.

A candidatura actual presenta unha narrativa, uns criterios, uns atributos e unha estratexia de candidatura diferentes, tal e como se analiza ao longo deste informe.

Consultas e misión de avaliación técnica

Foron achegadas revisións documentais por parte dos Comités Científicos Internacionais do ICOMOS, así como por membros e expertos independentes.

Unha misión de avaliación técnica do ICOMOS visitou o ben proposto entre os días 6 e 11 de outubro de 2025.

Información adicional recibida polo ICOMOS

O 16 de setembro de 2025 enviouse unha carta ao Estado Parte solicitando información adicional sobre:

- a estratexia da candidatura,
- a análise comparativa,
- os proxectos de desenvolvemento previstos e aprobados,
- os atributos propostos,
- o desenvolvemento hidroeléctrico,
- e a participación das comunidades locais.

A información adicional foi recibida o 23 de outubro de 2025.

O 19 de decembro de 2025 entregouse ao Estado Parte un informe provisional que resumía as cuestións identificadas polo Panel do Patrimonio Mundial do ICOMOS.

O 25 de febreiro de 2026 recibíronse aclaracións complementarias.

Toda a información adicional incorporouse ás seccións correspondentes deste informe de avaliación.

Data de aprobación deste informe polo ICOMOS

11 de marzo de 2026

2. Descrición do ben proposto

Nota: O expediente de candidatura e a información adicional conteñen descripcións detalladas deste ben, da súa historia e do seu estado de conservación. Debido ás limitacións de extensión dos informes de avaliación, este documento ofrece unicamente un resumo dos aspectos máis relevantes.

Descrición e historia

Situada na Galiza, no norte do Reino da España, a Ribeira Sacra constitúe unha ampla paisaxe cultural de evolución orgánica, descrita polo Estado Parte como unha “**paisaxe da auga**”.

Na información adicional de febreiro de 2026, o Estado Parte aclarou que o emprego desta expresión establece o tema principal da paisaxe cultural e o seu carácter predominante. A auga constitúe a característica dominante da paisaxe cultural, tanto como tema central como forza modeladora.

O ben proposto está delimitado polos profundos canóns fluviais situados na confluencia dos ríos Miño e Sil e caracterízase por ladeiras abruptas, solos fértiles e un relevo accidentado.

O Canón do Sil foi declarado parte da Rede Natura 2000 como Zona Especial de Conservación.

Na información adicional recibida en outubro de 2025, o Estado Parte rastrexou a orixe histórica do topónimo **Ribeira Sacra** ata o século XII e citou referencias documentais presentes en textos históricos. Na actualidade, a denominación Ribeira Sacra utilízase amplamente na promoción turística e identifica as denominacións de orixe dos produtos locais, como a **Denominación de Orixe Ribeira Sacra** para os viños.

A Ribeira Sacra presenta patróns distintivos de asentamento tradicional e de tenza da terra. Existen **96.125 microparcels**, cunha superficie media de **394 metros cadrados**. Estas divídense en pequenas parcelas coñecidas como **cavaduras**, segundo o sistema vernáculo de xestión da terra. A súa orixe remóntase á Idade Media, período no que tamén se crearon unidades territoriais diferenciadas coñecidas como **parroquias**, delimitadas por máis de 400 cursos de auga.

A zona é coñecida pola súa biodiversidade, polos seus ecosistemas naturais, polos bosques, pola vexetación de ribeira, polas fervenzas e pola súa beleza paisaxística.

Rexistráronse pendentes de ata o oitenta e cinco por cento e existen **2.494 hectáreas de terrazas agrícolas centenarias**, coñecidas como **socalcos**. Estas sustentan castiñeiros, videiras (viticultura heroica), oliveiras e outros cultivos.

Aínda que a poboación total é relativamente reducida, o ben proposto abrangue setenta e dúas parroquias e unha densa constelación de aldeas.

A paisaxe cultural proposta foi modelada polo uso e a xestión da auga durante máis de 1.500 anos de ocupación e adaptación continuadas. A partir do século V, esta área foi configurada polas tradicións eremíticas e polo ascetismo das comunidades monásticas. Estas comunidades estableceron os primeiros muíños de auga e os cultivos en socalcos de forte pendente, conectando as prácticas espirituais co coñecemento técnico. Neste contexto medieval, a Ribeira Sacra constituíu unha manifestación rexional dun fenómeno máis amplo.

Existen numerosas igrexas, santuarios en covas, abadías e máis de oitenta mosteiros con vistas aos cursos de auga. Parte do trazado do **Camiño de Inverno** atravesa a Ribeira Sacra.

As evidencias das tecnoloxías de xestión da auga abranguen desde os períodos máis antigos de ocupación humana até a actualidade e inclúen xacementos arqueolóxicos, sistemas de drenaxe asociados aos socalcos, fontes, canles, presas, cruceiros, pontes, máis de **600 muíños de auga** datados entre os séculos XI e XX e modernas centrais de produción enerxética industrial.

As presas hidroeléctricas e as centrais eléctricas do século XX son consideradas polo Estado Parte como exemplos sobranceiros de enxeñaría hidráulica e como a fase final dun proceso continuo de aproveitamento da enerxía da auga.

A Ribeira Sacra caracterízase por unha forte interdependencia entre elementos naturais e culturais. O gran número e diversidade dos atributos propostos presentan múltiples capas históricas e están asociados a un longo período temporal. No seu conxunto constitúen o que o Estado Parte denomina unha **“cultura da auga”**.

As tradicións locais inclúen formas de gobernanza comunitaria, mitos, lendas, toponimia, oficios tradicionais, gastronomía, festividades e os legados das prácticas eremíticas e monásticas.

O ben proposto coincide parcialmente con tres espazos protexidos designados a nivel nacional e rexional, integrados na Rede Natura 2000. Tamén forma parte da **Reserva da Biosfera Ribeira Sacra e Serras do Oribio e Courel**, que abrangue un territorio máis amplo que o da candidatura.

Segundo a Lista Vermella de Especies Ameazadas da UICN, existe a posibilidade de que o ben proposto inclúa áreas de distribución de especies ameazadas como o **desmán ibérico** (*Galemys pyrenaicus*), catalogado en perigo de extinción, e a **mexilloa de río europea** (*Margaritifera margaritifera*), así como do **sapo de esporón occidental** (*Pelobates cultripes*) e do **picanzo real ibérico** (*Lanius meridionalis*), considerados vulnerables.

O ben proposto ten unha superficie de **16.471 hectáreas** e unha zona de amortecemento de **31.979 hectáreas**.

Estado de conservación

O Estado Parte considera que a paisaxe cultural proposta presenta un bo estado de conservación, baseado nos seguintes aspectos:

- O bo estado dos vales fluviais e das terrazas construídas nas ladeiras.
- A conservación da cobertura forestal.
- A boa calidade das augas.
- A persistencia da estrutura parroquial, das pequenas parcelas e das aldeas históricas.
- A visibilidade e lexibilidade da paisaxe da auga.
- A continuidade do patrimonio inmaterial relacionado coa xestión e os usos da auga.
- O bo estado dos edificios e conxuntos monásticos e relixiosos.

A UICN advertiu que o estado de conservación da biodiversidade e dos valores naturais, así como o seguimento dos sistemas hídricos, se realiza de acordo coa Directiva Marco da Auga da Unión Europea e coas Directivas de Aves e Hábitats.

Con base na información proporcionada polo Estado Parte e nas observacións da misión de avaliación técnica do ICOMOS, considérase que o estado de conservación do ben proposto é, en xeral, bo, aínda que o elevado número e diversidade dos atributos presentados implica que estes son vulnerables a distintas presións.

Factores que afectan ao ben proposto

Segundo a información achegada polo Estado Parte e as observacións da misión técnica do ICOMOS, os principais factores que afectan ao ben son:

- A perda de biodiversidade.
- A fragmentación dos hábitats naturais.
- O cambio climático.
- Os incendios forestais.
- As inundacións históricas asociadas aos aproveitamentos hidroeléctricos.
- Os cambios demográficos.

Tamén constitúen factores de risco potenciais o deterioro de elementos históricos sen uso e o abandono das terrazas agrícolas.

A UICN sinalou ademais que unha futura expansión da viticultura podería incrementar as presións sobre os valores naturais da Ribeira Sacra.

O establecemento de encoros hidroeléctricos durante o século XX tivo determinados impactos sobre a paisaxe. Estes foron descritos na información adicional recibida en outubro de 2025 e febreiro de 2026 en relación cos seus efectos sobre os usos do solo, a biodiversidade, a calidade das augas e as modificacións realizadas en edificios, asentamentos e explotacións agrícolas.

Existen dez instalacións hidroeléctricas, das cales catro son de grande tamaño. O Estado Parte estima que a superficie ocupada polas presas e polos encoros non supera o **5,9 % da superficie total** do ben proposto, e que as propias infraestruturas representan unha área aínda menor.

Dúas igrexas foron trasladadas antes de seren inundadas e dous asentamentos víronse afectados polo aumento do nivel da auga.

O Estado Parte sostén que as presas non diminúen o valor da paisaxe nin a imaxe dos ríos, canóns e vales profundos, e que as perdas limitadas de biodiversidade quedan compensadas pola súa contribución á produción de enerxía limpa, á regulación climática, á protección fronte a desastres naturais e ao seu atractivo recreativo e paisaxístico.

Na actualidade, o ben proposto enfróntase a riscos ou presións moi reducidas derivadas do desenvolvemento residencial, agrícola, industrial, turístico ou de infraestruturas.

O turismo segue sendo relativamente limitado, aínda que o seu crecemento futuro podería xerar riscos. Equipamentos como miradoiros ou sinalizacións de sendeiros foron integrados na paisaxe baixo normativas estritas.

Considérase que a agricultura e a viticultura forman parte esencial dos valores do ben proposto e están sometidas a políticas e regulacións específicas.

As presións ambientais inclúen:

- Posibles perdas de biodiversidade.
- Fragmentación de hábitats.
- Presenza de especies exóticas invasoras.

O cambio climático está reducindo hábitats críticos para determinadas especies e está a provocar modificacións nas prácticas agrícolas, como os períodos de vendima e colleita.

Ademais, nos últimos anos varios encoros de España experimentaron unha forte diminución das reservas de auga, o que provocou unha redución do seu rendemento e podería converterse nun factor de afección para o ben proposto.

Os incendios forestais constitúen un risco importante, aínda que a zona é menos vulnerable a outros desastres naturais. Con todo, as treboadas severas, as inundacións e os terremotos seguen sendo ameazas potenciais.

O ICOMOS manifestara preocupación na súa avaliación anterior pola presenza de parques eólicos na contorna máis ampla da Ribeira Sacra. Porén, na información adicional de outubro de 2025, o Estado Parte confirmou que non existen parques eólicos nin dentro do ben proposto nin na súa zona de amortecemento.

Considérase que os parques situados a maior distancia non producen un impacto visual significativo.

O Estado Parte tamén confirmou que non existen canteiras activas nin dentro do ben nin na súa zona de amortecemento.

Na información adicional de outubro de 2025 presentouse unha actualización sobre os proxectos previstos ou aprobados dentro ou nas proximidades do ben.

Non existen grandes proxectos de desenvolvemento previstos nin aprobados, incluíndo:

- Proxectos enerxéticos.
- Infraestruturas viarias ou de transporte.
- Grandes desenvolvementos turísticos.
- Proxectos agrícolas de gran escala.
- Iniciativas industriais.
- Novos desenvolvementos urbanos ou residenciais significativos.

A única excepción son determinadas obras subterráneas destinadas á modernización de centrais enerxéticas, sen impacto paisaxístico apreciable.

Os proxectos de menor escala previstos aparecen recollidos no plan de xestión.

O ICOMOS sinala que o sistema de xestión identificou correctamente os factores de risco potenciais e puxo en marcha medidas de resposta adecuadas.

Anímase ao Estado Parte a analizar con maior profundidade os posibles impactos do cambio climático, incluíndo:

- A escaseza de recursos hídricos.
- O aumento do risco de incendios.
- O incremento dos fenómenos hidrolóxicos extremos.

Aínda que o Estado Parte informou de tendencias demográficas recentes favorables para a Ribeira Sacra, o ICOMOS considera que, debido ao reducido tamaño da poboación e ao papel fundamental que esta desempeña no mantemento dos elementos clave da paisaxe cultural, o ben segue sendo vulnerábel ao despoboamento.

En resumo, o ICOMOS considera que o estado de conservación é xeralmente bo e que os principais factores que afectan ao ben son:

- A perda de biodiversidade.
- A fragmentación dos hábitats naturais.
- O cambio climático.
- Os incendios forestais.
- As transformacións derivadas dos aproveitamentos hidroeléctricos.
- Os cambios demográficos.

As presións principais están correctamente identificadas polo Estado Parte e aplicáronse medidas axeitadas a través da execución do plan de xestión.

3. Xustificación proposta para a inscrición

Xustificación proposta

O Estado Parte considera que o ben proposto posúe un **Valor Universal Excepcional** como ben cultural polas seguintes razóns:

- A Ribeira Sacra constitúe unha paisaxe cultural da auga excepcional que amosa a relación entre os seres humanos e a auga.
- Os espectaculares canóns e vales fluviaís foron escavados pola acción da auga, e o seu aproveitamento ao longo de séculos de ocupación continua garantiu a supervivencia e o benestar das comunidades.
- A tradición eremítica xurdida no século V e o establecemento de comunidades monásticas e asentamentos tradicionais configuraron unha paisaxe formada por pequenas parcelas e propiedades fragmentadas, entre as que se distribúen igrexas, mosteiros e abadías dominando os cursos fluviaís.

- O extraordinario patrimonio hidráulico inclúe xacementos arqueolóxicos, sistemas de drenaxe dos socalcos, obras hidráulicas de todos os períodos históricos —incluída a industrialización hidroeléctrica do século XX—, fontes, muíños de auga, canles, presas, cruceiros, pontes, rutas fluviais e fervenzas.
- A elevada densidade de viñedos e terrazas agrícolas adaptouse ás limitacións naturais das ladeiras. Estas estruturas organizan a topografía, controlan a escorrentía e a erosión e reflicten unha sofisticada xestión dos procesos hidrolóxicos.
- O patrimonio inmaterial da paisaxe da auga inclúe formas tradicionais de gobernanza e costumes relacionadas coa xestión da auga, así como a beleza dos cursos fluviais e das fervenzas, os mitos e lendas e a toponimia.

Segundo o Estado Parte, o ben proposto debe entenderse como un conxunto interconectado de atributos centrados na auga, máis que como unha simple lista de elementos individuais.

Na información adicional presentada en febreiro de 2026, estes atributos descríbense do seguinte modo:

- Os canóns e vales fluviais modelados pola auga e a extensa rede de cursos fluviais.
- O patrimonio hidráulico e enerxético asociado aos cursos de auga, incluíndo muíños, presas e centrais eléctricas desde a Idade Media ata mediados do século XX.
- O legado dos sistemas tradicionais de cultivo en socalcos nas fortes pendentes dos canóns fluviais, considerados unha auténtica obra de enxeñaría hidráulica.
- A singular estrutura de uso e propiedade da terra, baseada no minifundio, marcada e definida polo sistema fluvial.
- O patrimonio eremítico e monástico que configurou as características culturais distintivas da paisaxe e da cultura da auga desde as súas orixes.
- A supervivencia dun rico patrimonio inmaterial asociado á cultura da auga.

As centrais hidroeléctricas como atributo da candidatura

Durante a avaliación da candidatura, o ICOMOS cuestionou a inclusión das centrais hidroeléctricas industriais do século XX como atributos da paisaxe cultural proposta.

Nas respostas de outubro de 2025 e febreiro de 2026, o Estado Parte argumentou que estas infraestruturas representan unha continuación moderna da tradición histórica dos muíños de auga.

Segundo esta interpretación, a evolución do aproveitamento da enerxía hidráulica pode dividirse en catro fases:

1. Introducción dos muíños de auga polas comunidades monásticas.
2. Evolución das tecnoloxías dos muíños ao longo dos séculos.
3. Introducción das turbinas hidráulicas no século XIX.
4. Desenvolvemento das presas, encoros e centrais hidroeléctricas do século XX.

Sobre esta base, o Estado Parte considera que as instalacións hidroeléctricas modernas constitúen a etapa final dun proceso continuo de aproveitamento da enerxía da auga.

No entanto, tamén reconece que a maquinaria e a tecnoloxía destas centrais non poden ser consideradas atributos patrimoniais, xa que deben ser renovadas e modernizadas periodicamente.

Valoración do ICOMOS

O ICOMOS agradece as aclaracións achegadas polo Estado Parte, pero considera que a idea de que os elementos hidroeléctricos industriais do século XX representan unha continuidade dos sistemas tradicionais de aproveitamento da enerxía hidráulica non queda suficientemente demostrada no contexto da avaliación do Valor Universal Excepcional.

Segundo o ICOMOS, algunhas destas instalacións poden ter valor patrimonial local ou nacional como testemuñas da industrialización do século XX, mais non considera que estean aliñadas co potencial Valor Universal Excepcional da Ribeira Sacra debido á súa escala e finalidade radicalmente diferentes.

Neste contexto, o ICOMOS coincide coa observación formulada polo propio Estado Parte en febreiro de 2026, segundo a cal a exclusión das centrais eléctricas como atributos non modificaría substancialmente a avaliación global da candidatura.

Por este motivo, o ICOMOS decidiu excluír as centrais hidroeléctricas da súa consideración posterior como atributos patrimoniais.

Análise comparativa

O Estado Parte considera que a candidatura responde aos obxectivos da Estratexia Global de 1994 para unha Lista do Patrimonio Mundial representativa, equilibrada e crible, así como ao estudo do ICOMOS *Encher os baleiros: un plan de acción para o futuro* (2004).

Tamén se tiveron en conta diversos estudos temáticos elaborados polo ICOMOS, pola UICN e polo TICCIH (Comité Internacional para a Conservación do Patrimonio Industrial), especialmente os relacionados coa industria da auga.

Europa identifícase como o principal contexto xeocultural de referencia, particularmente a súa rexión atlántica, aínda que tamén se incorporan exemplos doutras partes do mundo.

Durante a avaliación producíronse varios intercambios entre o ICOMOS e o Estado Parte para aclarar o significado do concepto “**paisaxe da auga**”, xa que este termo pode ter interpretacións diversas fóra do ámbito do Patrimonio Mundial.

Na información adicional de febreiro de 2026, o Estado Parte explicou que a expresión non pretende crear unha nova categoría patrimonial, senón definir o tema principal da candidatura: unha paisaxe cultural na que a auga constitúe o elemento dominante e a principal forza modeladora.

Porén, o ICOMOS observa que a análise comparativa se estrutura en torno a:

- Un marco tipolóxico (paisaxes culturais da auga).
- Un marco temático (patrimonio cultural relacionado coa auga).
- E, en menor medida, un marco cronolóxico (desde o século VI ata a actualidade).

O Estado Parte reconece que todas as sociedades humanas dependen da auga e desenvolven sistemas para a súa xestión, polo que existe unha enorme diversidade de patrimonios vinculados á auga en todo o mundo. Ademais, moitos deles xa forman parte da Lista do Patrimonio Mundial.

A primeira parte da análise comparativa céntrase nas paisaxes culturais desenvolvidas en contornas fluviais interiores.

A candidatura compara a Ribeira Sacra con catorce paisaxes fluviais europeas que presentan terrazas agrícolas, entre elas:

- Rexión Vitivinícola do Alto Douro
- Paisaxe Cultural de Wachau
- Val do Loira entre Sully-sur-Loire e Chalonnes

Tamén se analizan exemplos incluídos en listas indicativas doutros países europeos, como Serbia e Letonia, ademais dun número reducido de casos doutras rexións do mundo.

Conclusións do ICOMOS sobre a análise comparativa

O Estado Parte sostén que a proposta representa unha paisaxe cultural da auga diferenciada dun simple sistema de xestión da auga, aínda que inclúe elementos deste tipo no seu interior. Segundo a candidatura, o movemento da auga explica a formación do relevo, da biodiversidade e da propia paisaxe, mentres que a súa domesticación, aproveitamento e xestión se manifestan nos socalcos, nas

pequenas parcelas agrícolas e nos sistemas históricos e modernos de produción de enerxía hidráulica.

Na información adicional de febreiro de 2026, o Estado Parte resume o carácter distintivo do ben sobre a base da súa complexidade, da densidade de usos do solo, da continuidade histórica e da súa capacidade para mostrar unha relación especialmente coherente entre accidentes xeográficos, agricultura, asentamentos e sistemas hidráulicos. Tamén destaca a persistencia da estrutura paisaxística medieval, o carácter excepcional das microparcels e a diversidade de cultivos fronte a outras áreas dominadas polo monocultivo.

O ICOMOS reconece a investigación realizada polo Estado Parte, mais conclúe que a análise comparativa segue sendo insuficiente para demostrar que a Ribeira Sacra constitúe un “exemplo sobranceiro”.

Segundo o ICOMOS, a análise comparativa vese limitada por varios factores:

1. O encadramento do estudo dentro da noción de “paisaxe cultural da auga”.
2. A clasificación xeomorfolóxica dos vales fluviaes empregada.
3. O énfase na fachada atlántica europea, en lugar dunha comparación máis ampla a escala europea.
4. O uso de mostras representativas de sitios comparables, en vez dun estudo máis exhaustivo dos sistemas equivalentes.

Para o ICOMOS, este enfoque non permite establecer unha base suficientemente sólida para comprender a importancia comparativa da paisaxe cultural proposta. Aínda que a información adicional presentada en outubro de 2025 e febreiro de 2026 mellorou a comprensión do enfoque do Estado Parte, o ICOMOS conclúe que a análise comparativa non basta para demostrar que a Ribeira Sacra poida ser inscrita como un exemplo sobranceiro de asentamento humano tradicional ou dun uso do solo determinado.

En consecuencia, o ICOMOS considera que a análise comparativa non xustifica a consideración do ben para a Lista do Patrimonio Mundial.

Criterio baixo o que se propón a inscrición

O ben é proposto unicamente ao abeiro do criterio (v) da Convención do Patrimonio Mundial.

Criterio (v): ser un exemplo eminente dun asentamento humano tradicional, dun uso do solo ou do mar representativo dunha cultura (ou culturas), ou da interacción humana co medio, especialmente cando se volveu vulnerábel baixo o impacto dun cambio irreversible.

O Estado Parte xustifica este criterio argumentando que a Ribeira Sacra é un testemuño excepcional dunha paisaxe cultural da auga viva, desenvolvida ao longo de 1.500 anos, con abundantes obras hidráulicas e coñecementos culturais relacionados coa xestión da auga. Tamén considera significativos os complexos patróns de asentamento adaptados ás difíciles condicións ambientais, os socalcos agrícolas, os muíños tradicionais e as infraestruturas hidroeléctricas dos séculos XIX e XX, así como a interdependencia entre cultura e natureza e as tradicións de patrimonio inmaterial vinculadas á auga.

Valoración do ICOMOS sobre o criterio (v)

O ICOMOS reconece a longa historia de interacción entre as persoas e o medio natural nesta área, as súas calidades paisaxísticas e as formas en que o relevo abrupto e os cursos fluviais foron adaptados para sosteren asentamentos e modos de vida.

Con todo, considera que a candidatura utiliza unha gama moi ampla de elementos paisaxísticos pertencentes a múltiples períodos históricos para construír o argumento do Valor Universal Excepcional proposto, e que non se demostrou que a Ribeira Sacra sexa un “exemplo sobranceiro” de asentamento e/ou uso tradicional da terra.

O ICOMOS admite que no territorio poden lerse vestixios históricos interesantes —como o patrón de microparcelsas e os socalcos aínda en uso—, pero considera que non quedou demostrada a integración nin a interrelación destes elementos cos moitos outros atributos propostos.

En consecuencia, entende que o Estado Parte non conseguiu presentar un patrón coherente de asentamento e uso do solo que poida ser cualificado como sobranceiro a escala do Patrimonio Mundial.

Integridade e autenticidade

Integridade

A integridade da paisaxe cultural proposta baséase no seu estado de conservación, na xestión das presións principais e na preservación da evidencia material.

O Estado Parte definiu os límites do ben para incluír unha área de dimensión suficiente que represente as características da paisaxe da auga, facendo fincapé no elevado número de cursos fluviais, socalcos e microparcels. Segundo o Estado Parte, non existen ameazas importantes que comprometan o ben.

O ICOMOS non identifica problemas cos límites da candidatura. Porén, sinala que, ao non quedar demostrado o criterio que sustentaría o Valor Universal Excepcional, tampouco poden identificarse os atributos dese valor e, en consecuencia, a integridade, tal como a definen as Directrices Prácticas, non queda demostrada.

Autenticidade

A autenticidade depende da credibilidade das fontes de información sobre os valores propostos e da capacidade dos atributos para transmitir o Valor Universal Excepcional alegado.

O Estado Parte argumenta que a autenticidade está apoiada por fontes documentais, cartografía histórica, estudos, inventarios e investigacións extensas.

Mais o ICOMOS considera que, ao non demostrarse o criterio que fundamentaría o Valor Universal Excepcional, non poden identificarse os atributos dese valor e, polo tanto, a autenticidade tampouco queda demostrada segundo as Directrices Prácticas.

Límites e zona de amortecemento

Segundo datos de 2022, viven 1.177 persoas dentro do ben proposto e 4.909 persoas dentro da zona de amortecemento. A maior parte da terra é de titularidade pública ou comunal, aínda que existen parcelas privadas e propiedades da Igrexa Católica.

Os límites do ben foron definidos seguindo a topografía das cotas superiores dos vales na confluencia do Sil e do Miño, empregando as bocaribeiras —o punto onde a pendente cambia bruscamente de máis do 30 % a menos do 10 %—. O perímetro resultante abrangue unha área moi extensa, con 273 quilómetros de contorno.

A zona de amortecemento engloba completamente o ben e baséase nas parroquias establecidas na Idade Media, que continúan existindo como unidades territoriais identificables. Segundo o Estado Parte, esta zona contribúe tanto á protección da paisaxe cultural como á conservación das principais vistas e bacías visuais.

O ICOMOS considera adecuada a coincidencia da zona de amortecemento cos límites parroquiais e entende que esta desempeña un papel importante na salvagarda do ben, no mantemento da

continuidade da paisaxe da Ribeira Sacra e na facilitación da custodia e xestión sustentábel do territorio.

4. Medidas de conservación e seguimento

Documentación

O Estado Parte describiu o inventario dos elementos que compoñen a paisaxe cultural proposta, realizado no marco da súa declaración como **Ben de Interese Cultural (BIC)**. A responsabilidade da súa xestión e actualización corresponde á Dirección Xeral de Patrimonio Cultural.

Na información adicional presentada en outubro de 2025 achegáronse máis detalles sobre a documentación dos atributos propostos.

Empregáronse datos cartográficos dixitais para caracterizar e describir o ben, incluíndo:

- Ortofotografías aéreas.
- Mapas topográficos.
- Mapas hipsométricos.
- Modelos do terreo LiDAR.
- Mapas de pendentes.
- Modelos dixitais de elevación.

Tamén se utilizaron mapas temáticos dixitais relativos a:

- Litoloxía.
- Hidroxeoloxía.
- Vexetación.
- Ríos e encoros.
- Usos do solo e coberturas terrestres.
- Parcelario.
- Rede viaria.
- Sendeiros tradicionais.
- Rede Natura 2000.
- Rede galega de espazos protexidos.
- Límites administrativos municipais e parroquiais.

Utilizouse fotografía aérea xeorreferenciada de 1956 para analizar os cambios ocorridos na paisaxe, complementada cun amplo catálogo de cartografía histórica.

O Estado Parte indicou que a maior parte dos atributos materiais están ben documentados e cartografados, aínda que continúa o traballo de inventariado detallado de:

- Muíños de auga.
- Pequenas pontes e pontellas.
- Fontes.
- Lavadoiros.
- Sequeiros.
- Outros elementos etnográficos.

Na documentación adicional recibida en febreiro de 2026 incorporouse tamén un mapa dos principais miradoiros paisaxísticos.

No referente ao patrimonio cultural inmaterial, o Estado Parte explicou que este se atopa ben documentado en publicacións existentes e que o plan de xestión inclúe accións específicas para continuar a súa investigación, identificación e protección.

Medidas de conservación

A gran variedade de atributos propostos implica tamén unha ampla diversidade de medidas de conservación.

Aínda que o expediente de candidatura non as describe todas con detalle, o plan de xestión identifica accións concretas de conservación previstas para o futuro.

O sistema parroquial histórico e a estrutura tradicional dos asentamentos continúan plenamente funcionais e reflicten unha continuidade na organización territorial e nos usos agrarios.

O sistema de minifundio con socalcos tradicionais segue sendo mantido polas comunidades locais, garantindo a conservación de técnicas ancestrais e a súa viabilidade económica, especialmente a través da viticultura e doutros cultivos.

Na información adicional de outubro de 2025, o Estado Parte indicou que os principais instrumentos de conservación se recollen no:

- Plan de Xestión.
- Plan de Acción da Paisaxe da Ribeira Sacra (2021).

Existen tamén instrumentos sectoriais específicos, entre os que destacan:

- Os plans hidrolóxicos da Demarcación Miño-Sil.

- O plan de xestión dos recursos forestais.
- Os plans de xestión da Zona Especial de Conservación integrada na Rede Natura 2000.
- Os programas de conservación do patrimonio hidráulico.
- Os programas de recuperación dos soutos tradicionais.
- Un plan de conservación do patrimonio inmóbel, incluídos os socalcos.

Seguimento

Os mecanismos de seguimento están descritos no expediente de candidatura.

Debido á diversidade dos atributos, os indicadores organízanse en varios grupos:

Clima, territorio, recursos e medio ambiente

Inclúense indicadores relativos á evolución da paisaxe, dos recursos naturais e das condicións ambientais.

Patrimonio cultural

Controlan o estado de conservación dos bens materiais e inmateriais.

Poboación e factores socioeconómicos

Analizan a evolución demográfica, o emprego e as actividades económicas.

Turismo, visitas e mobilidade

Avalían a presión turística e os fluxos de visitantes.

Transferencia de coñecemento, difusión e xestión

Miden as actividades educativas, de investigación e de gobernanza.

Para cada indicador establécense:

- A periodicidade de avaliación.
- Os organismos responsábeis.
- Os procedementos de recollida de información.

O ICOMOS observa que existe unha combinación de indicadores directos e indirectos, e considera que a eficacia do sistema dependerá da calidade dos inventarios e dos rexistros das intervencións realizadas.

Conclusión do ICOMOS

O ICOMOS considera que a documentación, as medidas de conservación e o sistema de seguimento da paisaxe cultural proposta son adecuados.

5. Protección e xestión

Protección legal

A protección legal do ben baséase nun conxunto de disposicións europeas, estatais e autonómicas.

O principal mecanismo de protección é a declaración de toda a área proposta como:

Ben de Interese Cultural (BIC) na categoría de Paisaxe Cultural.

Segundo o Estado Parte, este é o máximo nivel de protección patrimonial dispoñíbel na lexislación galega e española.

A protección tamén se reforza mediante:

- A Rede Natura 2000.
- A Lei 5/2006 de Protección dos Ríos.
- A normativa sobre Dominio Público Hidráulico.
- A Lei da Paisaxe da Galiza.
- Os instrumentos de ordenamento territorial e urbanístico.

O ICOMOS sinala que non resulta sinxelo determinar o número exacto de elementos protexidos individualmente dentro dunha área tan extensa como a Ribeira Sacra.

Por este motivo considera recomendable desenvolver controis máis específicos na zona de amortecemento sobre aspectos como:

- Alturas das edificacións.
- Materiais construtivos.
- Densidade edificatoria.
- Novas infraestruturas.

Sistema de xestión

A xestión depende da Dirección Xeral de Patrimonio Cultural da Xunta de Galicia e coordínase a través da:

Comisión Interdepartamental da Ribeira Sacra.

Esta comisión integra representantes de:

- Xunta de Galicia.
- Concellos.
- Entidades parroquiais.
- Deputacións provinciais.
- Grupo de Desenvolvemento Rural Ribeira Sacra.
- Consorcio de Turismo da Ribeira Sacra.
- Consello Regulador da Denominación de Orixe.
- Dioceses de Lugo e Ourense.
- Confederación Hidrográfica Miño-Sil.
- Organizacións ambientais e culturais.

Existe ademais:

Comisión Permanente

Responsábel da execución dos acordos.

Comité Científico

Con funcións de asesoramento técnico e científico.

O sistema baséase nun modelo de gobernanza colaborativa destinado a favorecer a cooperación entre administracións públicas, entidades privadas e propietarios.

Recursos económicos e financeiros

Os recursos destinados á conservación e xestión do ben proceden de múltiples fontes de financiamento.

A Administración autonómica constitúe o principal motor de numerosas iniciativas, aínda que a conservación da paisaxe cultural depende tamén de forma significativa dos propietarios privados, especialmente no que respecta ao mantemento:

- Dos socalcos agrícolas.
- Dos sistemas hidráulicos tradicionais.
- Das estruturas vencelladas ao aproveitamento da auga.

A candidatura beneficiase igualmente de fondos procedentes de distintos niveis administrativos:

- Unión Europea.
- Estado español.
- Xunta de Galicia.
- Administracións locais.

O ICOMOS observa que a xestión da Ribeira Sacra se apoia nun conxunto amplo de programas e instrumentos xa existentes relacionados coa conservación da natureza e a ordenación do territorio.

Entre eles destacan:

- O Plan Especial de Seca.
- O Plan de Acción da Paisaxe da Ribeira Sacra.
- Os instrumentos de xestión da Reserva da Biosfera.

Tanto o ICOMOS como a UICN recomendan unha coordinación aínda máis estreita entre estes instrumentos e o plan de xestión da candidatura.

O Plan de Xestión

O Plan de Xestión constitúe a principal ferramenta de protección e gobernanza da paisaxe cultural proposta.

Estrutúrase arredor de sete programas de actuación que inclúen:

- Responsábeis definidos.
- Recursos asignados.
- Calendarios de execución.
- Indicadores de seguimento.

Os programas revísanse cada dous anos e as accións concretas planifícanse en ciclos de catro anos.

Segundo o Estado Parte, os obxectivos estratéxicos do plan son:

1. Conservar e valorizar o Valor Universal Excepcional proposto

Incluindo tanto os elementos materiais como os inmateriais asociados.

2. Garantir a protección efectiva da paisaxe cultural

A través de instrumentos coordinados de conservación e planificación.

3. Desenvolver un sistema integrado de gobernanza

Capaz de harmonizar as políticas sectoriais e optimizar os recursos dispoñíbeis.

4. Coordinar a actuación dos distintos actores

Administracións, propietarios, entidades sociais e comunidade local.

5. Fortalecer a participación cidadá

Favorecendo a implicación das comunidades locais.

6. Impulsar a revitalización socioeconómica

A través de actividades compatibles coa conservación do territorio.

7. Promover a sustentabilidade

No uso dos recursos naturais e culturais.

O plan contempla igualmente:

- O desenvolvemento do turismo sustentábel.
- A conservación dos coñecementos tradicionais.
- O apoio á investigación científica.
- A difusión do patrimonio cultural e natural. Avaliacións de impacto patrimonial

O ICOMOS sinala que o expediente fai referencia á existencia de avaliacións ambientais e patrimoniais derivadas da normativa vixente.

Porén, considera que non queda suficientemente claro se existe un sistema formal e específico de:

Avaliación de Impacto Patrimonial (Heritage Impact Assessment).

Segundo o ICOMOS, este mecanismo debería aplicarse a:

- Todos os proxectos susceptíbeis de afectar aos valores patrimoniais.
- Novos usos do solo.
- Infraestruturas.
- Actuacións urbanísticas.
- Intervencións realizadas dentro ou nas proximidades do ben.

Tamén recomenda que as Avaliacións Ambientais Estratéxicas se apliquen aos plans e políticas máis amplos que afecten á zona de amortecemento e ao seu contorno.

- **Riscos e emerxencias**

A candidatura non conta cun plan específico de preparación fronte a riscos.

Con todo, o Estado Parte identificou os principais factores de ameaza e definiu medidas de resposta adecuadas.

Entre os riscos considerados prioritarios figuran:

Incendios forestais

A través da colaboración cos servizos de protección civil.

Abandono das terras agrícolas

Abordado mediante:

- Programas de relevo xeracional.
- Apoio ao emprendemento rural.
- Reforzo das redes de produtores.

Mudanza climática

Especialmente no relativo á dispoñibilidade de recursos hídricos e aos riscos ambientais asociados.

O ICOMOS considera positiva esta identificación dos riscos, aínda que entende que sería conveniente desenvolver un plan específico de emerxencias.

- **Xestión dos visitantes**

A Ribeira Sacra e o Canón do Sil constitúen un dos principais destinos turísticos da Galiza.

Entre os recursos máis destacados figuran:

- Os viñedos da Denominación de Orixe Ribeira Sacra.
- O conxunto etnográfico dos Muíños de Xábrega.
- O Museo Etnográfico de Arxeriz.
- Os mosteiros de Santo Estevo e Santa Cristina.

A área conta con:

- 92 miradoiros.
- 20 itinerarios sinalizados.
- Máis de 365 quilómetros de sendeiros.

- O trazado do Camiño de Inverno.

Tamén teñen importancia:

- As festas tradicionais.
- Os eventos culturais.
- As actividades vinculadas ao viño.

- **Evolución do turismo**

A demanda turística aumentou de forma constante desde a década de 1990.

A pesar diso, o número total de visitantes continúa sendo relativamente moderado, estimándose entre:

150.000 e 175.000 visitantes anuais.

Segundo o Estado Parte, estas cifras sitúanse dentro da capacidade de carga establecida para o territorio.

Ademais, moitas áreas do ben:

- Son de propiedade privada.
- Resultan inaccesíbeis debido á forte pendente do relevo.

- **Equipamentos e interpretación**

As actuacións de uso público desenvolvéronse principalmente a través de:

- O Plan de Acción da Paisaxe da Ribeira Sacra.
- O Pacto da Paisaxe.

Creáronse:

- Centros interpretativos.
- Espazos expositivos.
- Miradoiros.
- Itinerarios sinalizados.
- Sistemas de información para visitantes.

A interpretación patrimonial está dispoñíbel en diversos edificios históricos e puntos panorámicos.

Planificación turística

En 2005 púxose en marcha un Plan de Dinamización Turística acompañado pola creación do:

Consortio de Turismo da Ribeira Sacra, integrado por vinte concellos.

Posteriormente elaborouse:

Plan de Sustentabilidade Turística 2021-2023

Coordinado co:

- Plan de Xestión.
- Plan de Mobilidade Sustentábel.

Tamén se elaborou un manual de boas prácticas para visitantes.

Actualmente está en preparación o:

Plan de Sustentabilidade Turística 2024-2026

As súas accións inclúen:

- Mellora da interpretación do patrimonio.
- Desenvolvemento de novos produtos turísticos compatíbeis coa conservación.
- Apoio ás empresas locais.
- Formación de guías especializados.
- Promoción do transporte terrestre e fluvial de baixas emisións.

O plan de xestión contempla ademais a elaboración dun futuro:

Plan de Uso Público.

A Ribeira Sacra forma parte do Sistema Integral de Calidade Turística en Destinos (SICTED).

Valoración do ICOMOS sobre o turismo

O ICOMOS considera que a infraestrutura turística está ben desenvolvida e ofrece unha ampla variedade de experiencias compatíbeis cos valores patrimoniais da paisaxe cultural.

Non obstante, advirte que a Ribeira Sacra podería resultar vulnerábel a futuros incrementos da presión turística.

Por este motivo valora positivamente as medidas adoptadas polo Estado Parte en relación con:

- A capacidade de carga.
- A xestión do tráfico.
- O seguimento dos fluxos de visitantes en tempo real.
- A distribución dos beneficios económicos entre as comunidades locais.

Participación comunitaria

O expediente de candidatura e a información adicional presentada polo Estado Parte en outubro de 2025 describen con detalle os procesos de participación desenvolvidos durante a preparación da candidatura.

Segundo a documentación achegada, a implicación dos actores sociais e institucionais foi continua desde 1996, incluíndo os procesos que culminaron coa declaración da Ribeira Sacra como Ben de Interese Cultural (BIC) en 2018.

Durante estes procesos identificáronse diversas preocupacións e demandas das comunidades locais, entre as que destacan:

- O acceso á vivenda.
- O transporte e outras infraestruturas básicas.
- As dificultades ás que se enfrontan os agricultores.
- O desenvolvemento dun turismo sustentábel.
- A creación dun centro de estudos.
- A posta en marcha dun órgano consultivo local.

Segundo o Estado Parte, estas cuestións foron incorporadas ao Plan de Xestión mediante programas e accións específicas.

Estrutura da propiedade

A maior parte do territorio está formada por:

- Montes comunais.
- Vías públicas.
- Cursos de auga.
- Outros espazos de titularidade pública ou colectiva.

Porén, a maioría dos socalcos cultivados pertencen a propietarios privados e distribúense en parcelas moi fragmentadas.

Unha parte significativa da superficie está organizada baixo o sistema tradicional dos:

Montes veciñais en man común

Este modelo constitúe unha forma histórica de propiedade colectiva e segue desempeñando un papel importante na xestión do territorio.

Principais organizacións locais

Entre as entidades con maior relevancia para a gobernanza da Ribeira Sacra destacan:

- O Consello de Parroquias.
- O Consorcio de Turismo da Ribeira Sacra.
- O Consello Regulador da Denominación de Orixe Ribeira Sacra.
- As dioceses de Lugo e Ourense.

A Igrexa Católica continúa sendo propietaria dunha parte substancial do patrimonio relixioso histórico.

Pola súa banda, a rede hidrográfica é administrada pola:

Confederación Hidrográfica Miño-Sil

responsable da xestión dos recursos hídricos e dos aproveitamentos hidroeléctricos.

Tamén teñen unha función relevante as cooperativas vitivinícolas, que agrupan numerosos pequenos produtores e facilitan a produción e comercialización do viño.

Modelo de gobernanza participativa

A candidatura baséase nun modelo de gobernanza partillada no que participan organizacións locais, administracións públicas e representantes da poboación residente.

O Consello de Parroquias celebra dúas reunións anuais nas que se identifican problemas e necesidades das comunidades locais.

Ademais, creáronse dous órganos específicos:

Comité Científico da Paisaxe da Auga da Ribeira Sacra

Encargado do asesoramento técnico e científico.

Comisión Interdepartamental da Ribeira Sacra

Creada en 2020 para reforzar a coordinación institucional e garantir a representación dos distintos sectores implicados.

A participación cidadá tamén pode canalizarse a través de:

- Asociacións culturais.
- Organizacións de desenvolvemento local.
- Entidades ambientais.
- Estructuras parroquiais.

O ICOMOS considera especialmente positiva a atención prestada ao patrimonio cultural inmaterial das comunidades locais, incluíndo:

- Coñecementos tradicionais.
- Habilidades transmitidas entre xeracións.
- Memoria colectiva.
- Costumes relacionadas coa xestión da auga e da terra.

Demografía e despoboamento

Na información adicional presentada en outubro de 2025 e febreiro de 2026, o Estado Parte describe o envellecemento da poboación e o declive demográfico que afectaron historicamente á Ribeira Sacra.

Porén, sinala que estas tendencias parecen terse suavizado ou incluso invertido parcialmente nos últimos anos.

Segundo o Estado Parte, esta recuperación explícase principalmente por:

- O dinamismo do sector vitivinícola.
- A valorización do patrimonio cultural.
- O crecemento do turismo.

A pesar diso, o ICOMOS considera que a continuidade da paisaxe cultural depende en gran medida da permanencia da poboación local.

O mantemento dos socalcos, das explotacións agrícolas e das estruturas tradicionais require unha presenza humana constante.

Por este motivo, o ICOMOS entende que a Ribeira Sacra segue sendo vulnerábel a futuros procesos de despoboamento e ao aumento do número de propietarios ausentes.

Críticas de asociacións locais

Durante a avaliación da candidatura, o ICOMOS recibiu documentación remitida por varias organizacións integradas na:

Federación de Asociacións da Ribeira Sacra

Estas entidades expresaron fortes reservas respecto da candidatura ao Patrimonio Mundial.

Entre as preocupacións formuladas figuraban:

- O nivel real de participación das comunidades locais.
- A utilización da Ribeira Sacra como produto turístico e comercial.
- Problemas relacionados coa calidade das augas.
- Cuestións ambientais.
- A situación económica e social da poboación residente.
- A insuficiencia de determinadas infraestruturas comunitarias.
- Conflitos existentes entre sectores sociais e económicos do territorio.

Segundo estas organizacións, as condicións de vida dunha parte da poboación seguen sendo fráxiles debido á combinación de factores demográficos, económicos e territoriais.

En outubro de 2025 o Estado Parte respondeu formalmente a estas cuestións.

O ICOMOS toma nota da existencia de opinións diversas dentro da sociedade local respecto aos beneficios que podería xerar unha eventual inscrición na Lista do Patrimonio Mundial.

Por este motivo, anima ao Estado Parte a continuar fortalecendo os mecanismos de participación cidadá e a escoitar tamén as voces críticas ou discrepantes.

Eficacia da protección e da xestión

Tras analizar o sistema de protección e gobernanza, o ICOMOS conclúe que:

- A protección legal é adecuada.
- O sistema de xestión é sólido.
- Os mecanismos de coordinación institucional son apropiados.

- O plan de turismo sustentábel é coherente cos obxectivos de conservación.
- O plan de xestión ofrece ferramentas eficaces para a protección do territorio.

A única recomendación significativa formulada polo ICOMOS neste ámbito é a creación dun sistema formal de:

Avaliación de Impacto Patrimonial

para todos os proxectos susceptibles de afectar aos valores culturais da Ribeira Sacra.

En consecuencia, a valoración do ICOMOS sobre a protección e a xestión é claramente positiva.

6. Conclusión

O ICOMOS considera que a Paisaxe da Auga da Ribeira Sacra é unha ampla paisaxe cultural de evolución orgánica que integra elementos tanto vivos como históricos.

Presenta unha longa historia de ocupación humana nos vales dos ríos Miño e Sil e reúne:

- Fortes pendentes.
- Microparcels agrícolas.
- Socalcos.
- Sistemas hidráulicos.
- Muíños de auga.
- Elementos relacionados coa produción enerxética.
- Testemuños das tradicións monásticas.
- Un importante patrimonio cultural inmaterial.

A candidatura é o resultado dun longo proceso de investigación e reformulación desenvolvido tras a retirada da proposta anterior en 2021.

O ICOMOS reconece expresamente:

- O esforzo realizado polo Estado Parte.
- Os compromisos asumidos para a conservación da paisaxe cultural.
- A calidade do sistema de protección legal.
- A solidez do sistema de xestión.
- O importante traballo desenvolvido en materia de turismo sustentábel.

Porén, conclúe que **non se presentou unha xustificación convincente do Valor Universal Excepcional.**

Conclusións finais do ICOMOS

O ICOMOS considera que o Estado Parte realizou un importante esforzo para reformular a candidatura da Ribeira Sacra, desenvolvendo unha nova narrativa, unha nova xustificación do Valor Universal Excepcional e unha nova interpretación da paisaxe cultural baseada no concepto de **“paisaxe da auga”**.

Tamén reconece os avances realizados na investigación, documentación, protección e xestión do territorio.

Porén, entende que continúan existindo importantes carencias na fundamentación da candidatura.

O concepto de «paisaxe da auga»

O Estado Parte presentou a paisaxe da auga como elemento central da candidatura e como eixo principal da súa promoción e interpretación.

O ICOMOS considera que este enfoque pode resultar interesante desde o punto de vista turístico, educativo ou divulgativo.

Con todo, entende que o recurso ao concepto de “paisaxe da auga” non conseguiu explicar de maneira convincente que é exactamente o que fai da Ribeira Sacra unha paisaxe excepcional a escala mundial.

Segundo o ICOMOS, o concepto empregado non permite identificar con suficiente precisión aqueles aspectos que diferenciarían a Ribeira Sacra doutras paisaxes culturais comparábeis.

Insuficiencias da análise comparativa

O ICOMOS considera que a análise comparativa presentada non permite apoiar a inscrición do ben na Lista do Patrimonio Mundial.

Segundo a avaliación realizada, a Ribeira Sacra presenta numerosas características propias das paisaxes culturais europeas tradicionais:

- Terrazas agrícolas.
- Sistemas hidráulicos históricos.
- Pequenas explotacións agrarias.
- Patróns tradicionais de asentamento.
- Patrimonio relixioso e monástico.

Estas características, aínda que relevantes, non son consideradas excepcionalmente raras no contexto europeo.

O ICOMOS entende que sería necesario desenvolver unha investigación comparativa máis ampla e máis profunda para demostrar que a Ribeira Sacra constitúe realmente un exemplo sobranceiro nos termos esixidos polo criterio (v).

Diversidade de atributos e falta de coherencia global

A candidatura incorpora centos de atributos pertencentes a categorías moi diferentes:

- Socalcos agrícolas.
- Muíños de auga.
- Obras hidráulicas.
- Aldeas.
- Igrexas.
- Mosteiros.
- Patrimonio inmaterial.
- Presas.
- Centrais hidroeléctricas.

O ICOMOS asinala que a mera acumulación dun grande número de atributos non constitúe por si propio unha proba de Valor Universal Excepcional.

Segundo a súa valoración, continúa sen quedar suficientemente explicado:

- Como se relacionan entre si os distintos atributos.
- Como evolucionaron ao longo do tempo.
- Como forman unha paisaxe cultural unitaria e coherente.
- Como expresan un Valor Universal Excepcional claramente identificábel.

As centrais hidroeléctricas

O ICOMOS reitera a súa discrepancia coa interpretación do Estado Parte respecto das grandes infraestruturas hidroeléctricas do século XX.

Considera que:

- Poden ter interese local, rexional ou nacional.
- Poden constituír exemplos relevantes de patrimonio industrial.

- Poden ter valor como obras de enxeñaría.

Pero non acepta o argumento de que representen unha continuidade orgánica dos antigos sistemas de aproveitamento da auga baseados nos muíños tradicionais.

En consecuencia, non as considera atributos válidos para fundamentar o Valor Universal Excepcional da candidatura.

Estado de conservación dalgúns atributos

O ICOMOS tamén considera que segue existindo información insuficiente sobre determinados aspectos fundamentais da candidatura.

Entre eles destaca:

- O estado de conservación do patrimonio hidráulico.
- A documentación detallada dos atributos relacionados coa auga.
- A análise das relacións históricas entre os distintos compoñentes da paisaxe.

Resulta especialmente rechamante, segundo o informe, que unha candidatura centrada na cultura da auga non achegue unha avaliación máis completa do estado de conservación dos elementos hidráulicos.

Patrimonio cultural inmaterial

O informe tamén sinala que a candidatura insiste na importancia da denominada:

“cultura da auga”

como expresión do patrimonio cultural inmaterial da Ribeira Sacra.

Porén, a pesar de mencionar estudos e publicacións existentes, o ICOMOS considera que a información proporcionada sobre:

- As tradicións vivas.
- Os portadores dese coñecemento.
- As comunidades que o manteñen.
- Os mecanismos de transmisión xeracional.

segue sendo relativamente limitada.

Integridade e autenticidade

Ao concluír que o criterio (v) non queda demostrado, o ICOMOS entende que tampouco poden identificarse con precisión os atributos que expresarían o suposto Valor Universal Excepcional.

Por este motivo conclúe que:

- As condicións de integridade non quedan demostradas.
- As condicións de autenticidade non quedan demostradas.

segundo os requisitos establecidos polas Directrices Prácticas da Convención do Patrimonio Mundial.

Conclusión final do ICOMOS

O ICOMOS recoñece claramente:

- ✓ A importancia patrimonial da Ribeira Sacra.
- ✓ O elevado valor cultural e paisaxístico do territorio.
- ✓ A existencia dun sistema sólido de protección.
- ✓ A boa calidade do modelo de xestión.
- ✓ O compromiso das institucións e dunha parte significativa da comunidade local.
- ✓ Os avances realizados en materia de turismo sustentable.

Non obstante, conclúe que:

- O criterio (v) non foi demostrado.
- A análise comparativa é insuficiente.
- O Valor Universal Excepcional non está xustificado.
- Non se cumpren as condicións de integridade e autenticidade requiridas.

7. Recomendacións

Recomendación respecto da inscrición

O ICOMOS recomenda que:

A Paisaxe da Auga da Ribeira Sacra (España) non sexa inscrita na Lista do Patrimonio Mundial.